

PÕHJA-SAKALA VALLA

Eelarvestrateegia 2025–2030 seletuskiri

Täiendatud tööversioon

Väli	Sisu
Dokumendi seis	Eelnõu nr 104 seletuskiri
Koostamise kuupäev	15.08.2026
Koostaja	L.Sari, S.Ojalo, T.Nõmmik
Alusandmete seis	2025 tegelik; 2026 eeldatav täitmine pärast I lisaeelarvet; 2027–2030 prognoos
Arvuline alus	Lisa 2 „Eelarvestrateegia“ – versioon 1_15.08.2026
	Lisa 2 „Eelarvestrateegia“ – versioon 2_31.08.2026

Sisukord

1. Kokkuvõte ja strateegilised valikud.....	2
2. Eelarvestrateegia lähtekohad ja mõjutegurid	4
3. Eelarvestrateegia eesmärk	5
4. Põhitegevuse tulud	6
5. Põhitegevuse kulud.....	8
6. Põhitegevuse tulem ja omafinantseerimise võimekus	10
7. Investeermistevõimekus	10
8. Finantseerimistevõimekus ja laenukohustused	12
9. Netovõlakooormus	12
10. Likviidsus.....	13
11. Eelarve tulem	14
12. Finantsriskid ja jätkusuutlikkus.....	14

1. Kokkuvõte ja strateegilised valikud

Põhja-Sakala valla eelarvestrateegia eesmärk on tagada valla ülesannete ja avalike teenuste jätkusuutlik rahastamine, viia ellu arengukavas seatud prioriteedid ning säilitada võime teenindada finantskohustisi ja rahastada investeeringuid. Eelarvestrateegia loob finantsraamistiku, mille alusel tehakse järgnevatel aastatel otsuseid teenuste korralduse, vallavara kasutamise, investeeringute ja nende rahastamise kohta.

Strateegia seab eesmärgiks:

- parandada valla tegevuse efektiivsust ja finantssuutlikkust;
- kujundada kahaneva rahvaarvu tingimustes jätkusuutlik teenus- ja haridusvõrk;
- siduda investeeringud hoonete kasutuse, teenusvajaduse ja investeeringujärgsete püsikuludega;
- hoida põhitegevuse tulem positiivsena ning tagada piisav likviidsuspuhver.

Strateegiaperioodi oluline varahalduse põhimõte on avalikus kasutuses olevate hoonete maksimaalne ühiskasutus. Sama piirkonna haridus-, kultuuri-, noorsootöö-, raamatukogu- ja kogukonnateenused koondatakse võimaluse korral ühte sobivasse hoonesse, et parandada hoonete kasutust ning vältida mitme osaliselt kasutatud hoone ülalpidamist. Kasutusest vabanevale varale otsitakse uus otstarve või valmistatakse see ette võõrandamiseks. Sellest põhimõttest lähtutakse nii teenusvõrgu kujundamisel kui ka investeerimisotsuste tegemisel.

Eelarvestrateegia valmistab volikogule ette eelkõige järgmised strateegilised valikud:

- **Teenuste ja haridusvõrgu kohandamine tegelikule vajadusele.** Kahaneva ja vananeva elanikkonna tingimustes ei ole pikaajaliselt jätkusuutlik säilitada kogu olemasolevat hoonete ja teenuskohtade võrgustikku muutumatuna. Volikogul tuleb strateegiaperioodil teha valikuid selle kohta, millistes asukohtades ja millises mahus teenuseid tulevikus osutatakse ning milliseid teenuseid on võimalik ühendada. Eesmärk ei ole vähendada teenuste kättesaadavust, vaid kujundada teenusvõrk, mille kvaliteeti ja rahastamist suudab vald pikaajaliselt tagada.
- **Investeeringute koondamine valla jaoks pikaajaliselt vajalikele objektidele.** Uute investeeringute kavandamisel tuleb hinnata lisaks ehitusmaksumusele objekti pikaajalist kasutusvajadust, kasutajate arvu, hoone kasutusintensiivsust ning investeeringu mõju tulevastele personali-, energia-, hooldus- ja muudele püsikuludele. Suuremahuliste investeeringute tegemine peab olema põhjendatud objekti pikaajalise vajalikkusega valla teenusvõrgus. Investeerimisele peab võimaluse korral eelnema otsus hoone või teenuse pikaajalise tuleviku kohta.

- **Suuremate investeeringute rahastamine osaliselt laenuga, säilitades finantsvõimekuse.** Strateegia näeb 2028. aastal ette suurema investeerimismahu ning selle rahastamiseks uue laenukohustise võtmise. Laenu kasutamine võimaldab jaotada pika kasutuseaga investeeringute rahastamise pikemale perioodile. Samal ajal lähtutakse põhimõttest, et laenu võetakse eelkõige pikaajalise kasutusega investeeringuteks ning laenukohustiste teenindamine ei tohi piirata valla võimet rahastada põhiteenuseid. Pärast kavandatud investeerimisperioodi on eesmärgiks võlakooormuse järkjärguline vähendamine.
- **Põhitegevuse kulude kasvu piiramine ja tegevuse efektiivsuse suurendamine.** Strateegias kavandatud finantspositsiooni paranemine eeldab, et põhitegevuse kulud kasvavad tuludest aeglasemalt. See tähendab vajadust hinnata järjepidevalt teenuste korraldust, asutuste struktuuri, personali- ja majandamiskulusid ning vallavara kasutamise efektiivsust. Uute püsikulude võtmisel tuleb hinnata nende mõju mitte üksnes järgmise aasta eelarvele, vaid kogu strateegiaperioodile.
- **Tulubaasi tugevdamine ja teenuste hinnastamise ülevaatamine.** Valla omatulude suurendamiseks vaadatakse regulaarselt üle tasuliste teenuste hinnad ning hinnatakse nende vastavust teenuste tegelikule maksumusele. Eesmärk on vähendada olukordi, kus teenuse omahinna kasv jääb pikema aja jooksul teenuse hinnas kajastamata, suurendades seeläbi survet valla muudele tuludele.
- **Piisava finantspuhvri säilitamine.** Seadusega lubatud netovõlakooormuse ülemmäär ei ole valla jaoks eesmärk omaette. Uute investeeringute ja kohustiste kavandamisel lähtutakse lisaks seadusest tulenevale laenuruumile valla tegelikust laenuteenindamise võimest, põhitegevuse tulemist ja likviidsusest. Strateegiaperioodi esimestel aastatel vajab likviidsus suure investeerimismahu tõttu erilist tähelepanu, mistõttu tuleb investeeringute ajastus, toetuste laekumine ja laenuvahendite kasutuselevõtmine omavahel kooskõlastada.

Eelarvestrateegia keskne valik on seega suunata valla piiratud ressursid võimalikult suurel määral nende teenuste ja varade rahastamise, mida vald vajab pikaajaliselt. Selle eelduseks on valmisolek muuta olemasolevat teenus- ja hoonevõrku ning loobuda selliste varade ülalpidamisest, mille kasutus ei põhjenda nende püsikulusid ja tulevast investeerimisvajadust.

Strateegia kinnitamisega annab volikogu põhimõttelise suuna, mille alusel valmistatakse ette konkreetsemad eelarve-, investeerimis-, vara- ja teenuskorralduslikud otsused. Iga olulise muudatuse või investeeringu kohta tehakse vajalikud otsused eraldi vastavalt volikogu ja vallavalitsuse pädevusele.

2. Eelarvestrateegia lähtekohad ja mõjutegurid

Rahvastikuproгноosi lähteaastal 2023 elas vallas ligikaudu 7 900 inimest. Elanikest 60,3% oli tööealisi (15–64-aastased), 15,4% kuni 14-aastaseid ja 24,3% vähemalt 65-aastaseid. Ülalpeetavate määr oli 65,9 ehk iga 100 tööealise kohta oli ligikaudu 66 last või eakat. Seisuga 1. jaanuar 2026 oli valla elanike arv arengukava andmetel 7 476, mis kinnitab vajadust siduda tulude ja teenusvõrgu kavandamine tegeliku rahvastikumuutusega.

Rahvastikuproгноosi baasstsenaariumis väheneb elanike arv keskmiselt 0,6–0,7% aastas ning 2045. aastaks umbes 14%. Rändestsenaariumis võib vähenemine aastatel 2023–2035 olla 1,0–1,3% aastas ja 2045. aastaks ligikaudu 26%. Samal ajal kasvab eakate arv prognoosiperioodi alguses. Muutus mõjutab maksumaksjate arvu, laste ja noorte arvu, sotsiaalteenuste vajadust ning valla hoonete kasutust.

Prognoosi arvnäitajad pärinevad 2023. aasta lähteandmetest ja neid uuendatakse igal aastal eelarvestrateegia menetlemisel. Kui tegelik elanike, laste või maksumaksjate arv erineb valitud stsenaariumist oluliselt, korrigeeritakse tuluproгноosi, teenusmahtu ja investeringute ajastust.

Haridusvõrgu analüüsi järgi moodustavad hariduskulud üle poole valla põhitegevuse kuludest. 2023. aastal oli üldhariduskoolide keskmine kogukulu 7 210 eurot õpilase kohta, millest personalikulu moodustab 5 472 eurot. Üksuste erinevused on suured: väikese õpilaste arvuga tegevuskohtades kasvavad ruumi-, juhtimis- ja personalikulud ühe õppija kohta kiiresti. Lahmuse Kooli näitajaid käsitletakse eraldi, sest kooli erivajadustega õpilaste õpe ja õpilaskodu ei ole teiste koolidega otseselt võrreldavad.

2024. aasta õpetajate ja tugispetsialistide tööjõukulude toetuse ning tegeliku tööjõukulu koondvahe oli analüüsi andmetel ligikaudu 13,4 tuhat eurot puudujääki, kuid asutuste lõikes olid erinevused märksa suuremad. Eelarvestrateegias esitatakse seetõttu igal aastal vähemalt õpilaste ja rühmade arv, kulu õppija kohta, riikliku toetuse katvus, valla lisarahastus ning kolme järgmise aasta prognoos asutuse või tegevuskoha kaupa.

2025/2026. õppeaasta tegelike andmete järgi oli valla lasteaedades 347 last ja koolides 845 õpilast. Võrreldes 2024/2025. õppeaastaga vähenes lasteaialaste arv 378-lt 347-le ehk 31 lapse ja 8,2% võrra ning koolide õpilaste arv 860-lt 845-le ehk 15 õpilase ja 1,7% võrra. Need näitajad on eelarvestrateegia teenusemahu lähteandmed.

Vallas elas 2026. aasta piirkondlike andmete järgi 368 last vanuses 1–6. Valla lasteaedu kasutas seega ligikaudu 94% vastavast vanuserühmast. 2040. aastaks prognoositakse 354 lasteaiaaalist last, mis ei näita kogu valla vaates suurt pikaajalist langust, kuid piirkondlikud muutused on erinevad. Sipsiku ja Kõidama tegevuskohti käsitletakse koos: nende laste koguarv muutus 116-lt 115-le, mistõttu tegevuskohtade vaheline ümberpaiknemine ei ole teenusenõudluse samaväärne vähenemine.

Kooliealiste 2040. aasta prognoos on esitatud 661 õpilast. Võrreldes 2025/2026. õppeaasta 845 õpilasega tähendaks see indikatiivselt 184 õpilase ehk 21,8% vähenemist. Suurim kohandamisvajadus ilmneb Kirivere piirkonnas (101 õpilaselt 50-ni), Suure-Jaani tegevuskohas (313-lt 196-ni), Kõpus (55-lt 35-ni), Olustveres (93-lt 71-ni) ja Võhmas (105-lt 90-ni). Tääksi tegelik õpilaste arv oli 27 ja Sürgaveres 11, mistõttu mõlema tegevuskoha puhul tuleb lisaks laste arvule hinnata hõlmatust, kvaliteeti, personali, transpordikulu ja hoone ühiskasutuse võimalust.

Alushariduses kavandatakse seetõttu piirkondliku kättesaadavuse säilitamist, ruumide paindlikku kasutamist ning lasteaia ja teiste teenuste koondamist ühiskasutuses hoonetesse. Üldhariduses kasutatakse 2025/2026. aasta tegelikke õpilaste arve hoone kasutuskooormuse ja ühikukulu arvutamiseks ning 2040. aasta prognoosi investeeringu mahu ja võrgu alternatiivide hindamiseks. Prognoos ei ole automaatne sulgemisotsus, vaid sisend kümne aasta kogukulu ja teenusemõju võrdluse.

3. Eelarvestrateegia eesmärk

Põhja-Sakala valla eelarvestrateegia 2025–2030 on valla arengukavast tulenevate eesmärkide elluviimiseks koostatav finantsplaan, milles kavandatakse põhitegevuse tulud ja kulud, investeerimistegevus, finantseerimistegevus ning likviidsete varade muutus eelarvestrateegia perioodiks. Antud seletuskiri keskendub eelkõige aastatele 2026–2030, kuna 2025. aasta ressursside kasutamine on käsitletud 2025. aasta tegevuskava täitmise ja majandusaasta aruandes.

Eelarvestrateegia eesmärk on tagada valla ülesannete ja avalike teenuste jätkusuutlik rahastamine, arengukavas kavandatud investeeringute elluviimine ning valla finantsiline jätkusuutlikkus.

Strateegia koostamisel on lähtutud 2025. aasta eelarve täitmisest, 2026. aasta eeldatavast täitmisest ning teadaolevatest tulude, kulude, investeeringute ja finantseerimistegevuse muutustest aastatel 2027–2030. Lisaks arengukavale on strateegia koostamise sisendiks haridusvõrgu analüüs ja erinevad keskvalitsuse poolt koostatud majandusanalüüsid.

Finantsplaneerimisel lähtutakse konservatiivsuse põhimõttest. Tulude prognoosimisel arvestatakse teadaolevate ja piisava kindlusega prognoositavate tuludega ning kulude kavandamisel valla olemasolevate kohustuste ja avalike teenuste jätkusuutliku osutamise vajadusega.

Eelarvestrateegia on koostatud tekkepõhiselt. Vastavalt kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadusele on eelarve osad järgmised: põhitegevuse tulud, põhitegevuse kulud, investeerimistegevus, finantseerimistegevus, likviidsete varade muutus.

Põhinäitaja	2026 eeldatav	2027	2028	2029	2030
Põhitegevuse tulud	20 505 025	20 866 946	21 476 564	22 094 163	22 670 142
Põhitegevuse kulud	18 987 593	19 297 860	19 240 704	19 432 767	19 644 601
Põhitegevuse tulem	1 517 432	1 569 087	2 235 861	2 661 397	3 025 541
Likviidsed varad aasta lõpus	578 563	130 273	51 306	101 124	497 367
Võlakohustised aasta lõpus	7 559 254	6 216 454	7 745 875	6 233 228	4 744 900

4. Põhitegevuse tulud

Tululiik	2026	2027	2028	2029	2030
Maksutulud	9 752 190	10 242 584	10 692 584	11 142 584	11 542 584
Kaupade ja teenuste müük	3 040 345	3 192 362	3 351 980	3 519 579	3 695 558
Tegevustoetused	7 675 490	7 402 000	7 402 000	7 402 000	7 402 000
Muud tulud	37 000	30 000	30 000	30 000	30 000

Põhitegevuse tuludeks prognoositakse 2027. aastal 20,87 miljonit eurot. Tulud kasvavad strateegiaperioodi jooksul ning jõuavad 2030. aastaks 22,67 miljoni euroni.

Võrreldes 2026. aasta eeldatava täitmisega kasvavad põhitegevuse tulud 2027. aastal ligikaudu 2%. Aastatel 2028–2030 on kavandatud põhitegevuse tulude kasv ligikaudu 3% aastas.

Põhitegevuse tulud koosnevad maksutuludest, kaupade ja teenuste müügist saadavatest tuludest, tegevuskuludeks saadavatest toetustest ning muudest tegevustuludest.

4.1. Maksutulud

Maksutuludeks prognoositakse 2027. aastal 10,24 miljonit eurot ning 2030. aastaks 11,54 miljonit eurot. Maksutulude kasvu peamiseks allikaks on füüsilise isiku tulumaks.

Tulumaks

Füüsilise isiku tulumaks moodustab valla maksutuludest suurima osa. 2026. aasta eeldatav tulumaksu laekumine on 9,25 miljonit eurot ning 2027. aasta laekumiseks prognoositakse 9,7 miljonit eurot.

Eelarvestrateegia järgnevate aastate prognoosis on arvestatud tulumaksu laekumise kasvuga 3,8-4,9% aastas. Sellest tulenevalt prognoositakse tulumaksu laekumiseks 2028. aastal 10,15 miljonit eurot, 2029. aastal 10,6 miljonit eurot ning 2030. aastal 11,0 miljonit eurot.

Prognoosimisel on lähtutud konservatiivsuse põhimõttest ning tulumaksu kasvu ei ole kavandatud automaatselt protsendina eelneva aasta laekumisest. Sellise prognoosimeetodi puhul väheneb tulumaksu eeldatav protsentuaalne kasv strateegiaperioodi jooksul. Tulumaksu tegelikku laekumist mõjutavad eelkõige maksumaksjate arv, elanike sissetulekute muutus ja riigi otsused kohalikele omavalitsustele laekuva tulumaksu kohta.

Maamaks

Maamaksu 2026. aasta eeldatav laekumine on 505,0 tuhat eurot. 2027. aastal prognoositakse maamaksu laekumiseks 542,6 tuhat eurot.

Aastatel 2028–2030 ei ole maamaksu laekumise edasist kasvu prognoositud ning tulu on kavandatud 2027. aasta tasemel ehk 542,6 tuhat eurot aastas. Selline lähenemine vähendab riski arvestada strateegias tuludega, mille realiseerumine sõltub tulevastest volikogu otsustest. Iga-aastases eelarves planeeritakse maamaksu täpsem laekumine vastavalt volikogu poolt kehtestatud maamaksu määrale.

4.2. Tulud kaupade ja teenuste müügist

Kaupade ja teenuste müügitulu koosneb peamiselt hooldekodude kohatasudest, lasteaedade kohatasudest, väljaspool Põhja-Sakala valda elavatele õpilastele (sh hariduslike erivajadustega) osutatavate haridus- ja tugiteenustest, huvikoolide ja päevakeskuste tegevusest ning Tervisekoja kaudu pakutavatest teenustest. Kaupade ja teenuste müügist saadavaid tulusid prognoositakse 2027. aastal 3,19 miljonit eurot. Edasistel aastatel on arvestatud tulude järkjärgulise kasvuga: 2028. aastal 3,35 miljoni euroni, 2029. aastal 3,52 miljoni euroni ning 2030. aastal 3,70 miljoni euroni.

Seega on selle tululiigi puhul arvestatud ligikaudu 5% aastase kasvuga. Tulude kasvu prognoosimisel on muu hulgas arvestatud valla osutatavate tasuliste teenuste hindade järkjärgulise korrigeerimisega vastavalt teenuste osutamise tegelikele kuludele. Olulise mõjuga on üldhooldusteenuse tulud, mille puhul on kavandatud hooldekodude kohatasude ülevaatamine ja korrigeerimine. Üldhooldusteenuse hinna kujundamisel lähtutakse teenuse osutamise tegelikest kuludest ning vajadusest tagada teenuse kvaliteet ja jätkusuutlik osutamine. Kohatasu muutmise vajadust mõjutavad eelkõige tööjõu-, tootlustus-, energia- ja muud majandamiskulud.

Eelarvestrateegias kavandatud müügitulude kasv eeldab tasuliste teenuste hindade regulaarset ülevaatamist ning nende põhjendatud korrigeerimist vastavalt teenuste omahinna muutumisele.

4.3. Saadavad toetused tegevuskuludeks

Tegevuskuludeks saadavaid toetusi prognoositakse 2027. aastal kokku 7,40 miljonit eurot. Sama tulutase on kavandatud kogu strateegiaperioodiks.

Tasandus- ja toetusfondi tulude prognoosimisel on lähtutud Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi avaldatud kohalike omavalitsuste arvestuslikest prognoosidest. Fondide lõplik jaotus kinnitatakse igaks eelarveaastaks Vabariigi Valitsuse korraldusega. Tasandusfond kompenseerib valla tuluvõime ja kuluvajaduse erinevust, toetusfond aga rahastab konkreetsete ülesannete täitmist. Seetõttu võib tulumaksu laekumise paranedes tasandusfond väheneda, samal ajal kui toetusfond võib teenuste rahastamisvajaduse tõttu kasvada. Tasandusfondi tuluks on aastatel 2027–2030 kavandatud 2,022 miljonit eurot aastas ning toetusfondi tuluks 5,17 miljonit eurot aastas.

Muid tegevuskuludeks saadavaid toetusi on kavandatud 210,0 tuhat eurot aastas, mis on seotud välisrahastuse toel elluviidavate tegevustega, aga ka Lahmuse kooli tegevuste rahastamiseks saadava riigipoolse tegevustoetusega.

Toetuste prognoosimisel ei ole eeldatud strateegiaperioodil nende suurenemist, kuna uue struktuurifondide finantsperioodi meetmeid ei ole veel avalikustatud.

4.4. Muud tegevustulud

Muid tegevustulusid on kogu strateegiaperioodiks kavandatud 30,0 tuhat eurot aastas. Peamiselt on need seotud kaevandamise õiguse ja vee erikasutustasudega.

5. Põhitegevuse kulud

Kululiik	2026	2027	2028	2029	2030	Peamine muutus
Antavad toetused	2 570 149	2 530 149	2 510 149	2 460 149	2 425 149	Asendushooldus, Põhja-Sakala Haldus
Personali-kulud	11 523 119	11 868 813	11 928 157	12 166 720	12 410 055	Palgad, koosseis, haridusvõrk
Majandamis-kulud	4 797 398	4 697 398	4 597 398	4 597 398	4 597 398	Energia, hooned, hanked
Muud kulud	96 927	201 500	205 000	208 500	212 000	Reserv ja muud kulud

Põhitegevuse kulud koosnevad antavatest toetustest, personalikuludest ja majandamiskuludest. Põhitegevuse kuludeks kavandatakse 2027. aastal 19,30 miljonit eurot. Võrreldes 2026. aasta eeldatava täitmisega kasvavad kulud ligikaudu 2%.

Edaspidi on põhitegevuse kulude kasv tulude kasvust aeglasem. 2028. aastal vähenevad põhitegevuse kulud veidi, 19,24 miljoni euroni. 2029. aastal on kavandatud 19,43 miljonit eurot ning 2030. aastal 19,64 miljonit eurot.

5.1. Antavad toetused

Tegevuskuludeks antavate toetuste maht väheneb strateegiaperioodil järk-järgult. 2027. aastal kavandatakse toetusteks 2,53 miljonit eurot, 2028. aastal 2,51 miljonit eurot, 2029. aastal 2,46 miljonit eurot ning 2030. aastal 2,43 miljonit eurot.

2027. aastal on plaanis vähendada antavat tegevustoetust Põhja-Sakala Haldusele 90,0 tuhande euro ulatuses, samal ajal kasvavad toetused asenduskoduteenusele ligikaudu 51,5 tuhat eurot. Võrreldes 2027. aastaga vähenevad antavad toetused 2030. aastaks ligikaudu 105,0 tuhande euro võrra seoses prognoositava sotsiaaltoetuste osakaalu vähenemisega asenduskoduteenustele.

5.2. Personalikulud

Personalikulud moodustavad valla põhitegevuse kuludest suurima osa. 2026. aasta eeldatav personalikulu on 11,52 miljonit eurot ning 2027. aastaks kavandatakse 11,87 miljonit eurot. 2028. aastal kasvavad personalikulud 11,93 miljoni euroni, 2029. aastal 12,17 miljoni euroni ning 2030. aastal 12,41 miljoni euroni. Personalikulude kasvu on arvestatud õpetajate alampalga kasvuks 2027. aastal 6,5% ja ülejäänud töötajate palgakasvuks kuni 3%, mis ühtlasi katab riikliku miinimumpalga tõusu. Seoses Suure-Jaani lasteaia Sipsik Kõidama tegutsemiskoha tegevuse lõpetamisega, Kirivere lasteaia rühmade arvu vähenemise ning Vastemõisa lasteaia rühmade vähenemisega prognoositakse haridustöötajate arvu vähenemist alates 2027/2028 õppeaastast. Valla töötajate töötasud ei ole alates 2024. aastast üldises korras tõusnud. Samal ajal on kasvanud nii üldine palgatase kui ka konkurents kvalifitseeritud tööjõu pärast. Töötasude mahajäämus tööturu arengust vähendab valla konkurentsivõimet tööandjana ning raskendab vajaliku kompetentsiga töötajate värbamist ja hoidmist. Eriti tuntav on tööjõupuudus ametikohtadel, kus kvalifitseeritud spetsialistide pakkumine on piiratud ning konkureerida tuleb nii teiste omavalitsuste kui ka erasektoriga.

Teenuste kvaliteedi ja järjepidevuse tagamiseks on seetõttu vajalik kavandada strateegiaperioodil töötasude järkjärguline korrigeerimine, arvestades tööturu palgataseme muutust ja valla finantsvõimekust.

5.3. Majandamiskulud

Majandamiskuludeks kavandatakse 2027. aastal 4,70 miljonit eurot. 2028. aastal vähenevad majandamiskulud 4,60 miljoni euroni ning aastatel 2029–2030 on need kavandatud samal tasemel.

Majandamiskulude prognoos eeldab seega, et strateegiaperioodil suudetakse nende nominaalset kasvu piirata. 2027. a vähenemine tuleneb Vastemõisa lasteaia rendikulu vähenemisest seoses mooduli rendivajaduse lõppemisega, Suure-Jaani lasteaia Sipsik Kõidama tegutsemiskoha lõpetamisega ning audiitori soovitustest tulenevalt hangete ümberkorraldamisega.

Kulude külmutamisel eelarvestrateegias on arvestatud teenuste maksimaalset koondamist vähematesse hoonetesse, kasutusest väljajäävate hoonete rendile andmise või võõrandamisega, energiakulude optimeerimisega, protsesside automatiseerimist jms.

6. Põhitegevuse tulem ja omafinantseerimise võimekus

Põhitegevuse tulem näitab valla võimet katta põhitegevuse tuludest igapäevased tegevuskulud ning kasutada tekkivat ülejääki investeeringute omafinantseerimiseks ja võlakohustuste teenindamiseks.

Põhitegevuse tulem on positiivne kogu strateegiaperioodi jooksul ning paraneb märkimisväärselt: 2027: 1,57 miljonit eurot; 2028: 2,24 miljonit eurot; 2029: 2,66 miljonit eurot; 2030: 3,03 miljonit eurot.

Põhitegevuse tulemi paranemise peamiseks põhjuseks on põhitegevuse tulude kiirem kasv võrreldes põhitegevuse kuludega.

Tulude ja kulude suhe suureneb 1,08-lt 2027. aastal 1,15-ni 2030. aastal. Näitaja paranemine väljendab valla kasvavat võimekust katta põhitegevusest tekkiva ülejäägiga investeeringuid ja finantskohustusi.

Positiivse põhitegevuse tulemi säilitamine on oluline eeldus kavandatud investeeringute elluviimiseks ja laenukohustuste jätkusuutlikuks teenindamiseks.

7. Investeermisgevus

Haridusvõrgu analüüsi järgi on valla haridushoonetes ligikaudu 21 500 m² pinda ja hinnanguline investeermisvajadus umbes 26,5 miljonit eurot. Viimaste aastate keskmise, ligikaudu 1,16 miljoni euro suuruse aastase investeermismahu juures kuluks vajaduse katmiseks umbes 23 aastat, arvestamata uut kulumit ja rangemaid energiatõhususe nõudeid. Haridusvara pind on ligikaudu 3,25 m² elaniku kohta ning vaid 46% pinnast vastab vähemalt energiatõhususklassile C.

Seetõttu ei võrdsustata kõiki remondivajadusi automaatselt investeermisotsusega. Esmalt hinnatakse, millised hooned jäävad pikaajalisse avalikku kasutusse, millistes saab teenuseid koondada ja millised on võimalik kasutusest välja viia.

Investeeringute kavandamisel ei lähtuta üksnes hoone tehnilisest seisukorrast. Hinnatakse ka teenuse pikaajalist vajadust, hoone kasutuskooormust, köetavat pinda, energiakulu, ligipääsetavust, remondivõlga ja võimalust kasutada ruume mitme teenuse osutamiseks. Eelistatakse investeeringuid, mis võimaldavad vähendada kasutatavate hoonete koguarvu, parandada kasutusse jäävate hoonete kvaliteeti ning vähendada pikaajalisi tegevus- ja remondikuluseid.

Kirivere kooli juurdeehitus on selle põhimõtte rakendamise näide. Kooli juurdeehitusse koondati lasteaed, raamatukogu ja noortekeskus. Teenused saavad kasutada ühist hoonet, tehnosüsteeme, väliala ja tugiruumi ning vallal ei ole vaja jätkata samade teenuste jaoks mitme hoone ülalpidamist. Teenuste senise asukohana kasutatud Kõo ringtall vabanes avalikust kasutusest ning sellele otsitakse muu väljund; hoonet valmistatakse ette võõrandamiseks.

Võõrandamise mõju hinnatakse lisaks võimalikule müügitulule ka välditavate kütte-, elektri-, hooldus-, kindlustus-, valve- ja remondikulude kaudu.

2027. aastal kavandatakse investeeringutega seotud väljaminekuteks kokku 616,8 tuhat eurot (sisaldab ka antavaid investeeringutoetusi). 2028. aastal suureneb investeeringute maht 5,62 miljoni euroni. 2029. aastal kavandatakse investeeringuid 1,42 miljoni euro ning 2030. aastal 1,01 miljoni euro ulatuses. Investeeringute rahastamiseks kasutatakse valla omavahendeid, võimalusel investeeringutoetusi ning 2028. aastal ka uut laenukohustust.

Põhivara soetuseks saadavat sihtfinantseerimist prognoositakse:

2027. aastal 55,0 tuhat eurot (hajaasustuse arendus)

2028. aastal 2,055 miljonit eurot (hajaasustuse arendus ja Suure-Jaani kooli rekonstrueerimine);

2029. aastal 555,0 tuhat eurot (hajaasustuse arendus ja Vastemõisa-Kobruvere kergliiklustee);

2030. aastal 55,0 tuhat eurot (hajaasustuse arendus).

7.1. Haridusvaldkonna investeeringud

Strateegiaperioodi suurim investeering on Suure-Jaani kooli renoveerimine. 2027. aastal kavandatakse kooli renoveerimise ettevalmistamiseks 80,0 tuhat eurot ning 2028. aastal investeeringu põhiosa 5,0 miljonit eurot. 2028. aasta investeeringust on kavandatud katta 2,0 miljonit eurot toetuse ning 3,0 miljonit eurot valla vahenditest.

Kõpu kooli renoveerimiseks on kavandatud 2027. aastal 30,0 tuhat ning 2028. aastal 60,0 tuhat eurot.

Lahmuse kooli rekonstrueerimiseks on 2030. aastal kavandatud 300,0 tuhat eurot.

Kõpu lasteaia ja raamatukogu koondamiseks Kõpu mõisa on planeeritud strateegiaperioodil projekteerimiseks 100,0 tuhat eurot, millest 25,0 tuhat eurot on planeeritud 2027. aastal ja ülejäänud 75,0 tuhat eurot 2028. aastasse. Põhiosa projektist 1,2 miljoni euro ulatuses jääb 2031. aastasse.

7.2. Teed ja avalik ruum

Teede investeeringuteks kavandatakse 2027. aastal 227,8 tuhat eurot, 2028. aastal 230,7 tuhat eurot, 2029. aastal 304,2 tuhat eurot ning 2030. aastal 560,0 tuhat eurot.

Vastemõisa–Kobruvere kergliiklustee ehitus on kavandatud 2029. aastasse kogumaksumusega 965,0 tuhat eurot, millest 500,0 tuhat eurot on kavandatud katta toetuse ja 465,0 tuhat eurot valla vahenditest.

Suure-Jaani ja Võhma kesklinna kujundusprojektideks on kummagi puhul kavandatud 2027. aastal 25,0 tuhat eurot ja 2028. aastal 50,0 tuhat eurot.

7.3. Muud investeeringud

Hajaasustuse programmi rahastamiseks on aastatel 2027–2030 kavandatud 110,0 tuhat eurot aastas, millest 55,0 tuhat eurot moodustab toetus ja 55,0 tuhat eurot valla omafinantseering.

Kaasava eelarve investeeringuteks on aastatel 2027–2030 kavandatud 40,0 tuhat eurot aastas.

Vaba aja ja kultuuri valdkonnas on 2027. aastaks kavandatud muu hulgas kultuurimaja remondiks 20,0 tuhat eurot ning Võhma Vaba Aja Keskusele 24,0 tuhat eurot. Võhma Vaba Aja Keskusesse investeeritakse 2026. aastal lisaks 60,0 tuhat eurot.

8. Finantseerimistegvus ja laenukohustused

2027. aastal uusi laenukohustusi võtta ei kavandata ning olemasolevaid kohustusi tasutakse 1,34 miljoni euro ulatuses. 2028. aastal kavandatakse Suure-Jaani kooli renoveerimise ja teiste investeeringute rahastamiseks uue laenukohustuse võtmist 3,0 miljoni euro ulatuses. Samal aastal tasutakse olemasolevate kohustuste põhiosa 1,47 miljonit eurot. 2029. ja 2030. aastal uusi laenukohustusi võtta ei kavandata. Kohustiste tagasimakseid kavandatakse vastavalt 1,51 miljonit ja 1,49 miljonit eurot.

Võlakohustiste jääk väheneb 2026. aasta eeldatavalt 7,56 miljonilt eurolt 2027. aasta lõpuks 6,22 miljoni euroni. Seoses uue laenu võtmisega suureneb kohustiste jääk 2028. aasta lõpuks 7,75 miljoni euroni. Seejärel väheneb võlakohustiste jääk 2029. aasta lõpuks 6,23 miljoni ning 2030. aasta lõpuks 4,74 miljoni euroni.

Finantskuludeks prognoositakse 2027. aastal 213,8 tuhat eurot, 2028. aastal 284,5 tuhat eurot, 2029. aastal 235,7 tuhat eurot ning 2030. aastal 187,0 tuhat eurot. Intressikulude suurenemine 2028. aastal on seotud kavandatava uue laenukohustusega.

9. Netovõlakoormus

Valla netovõlakoormus püsib kogu strateegiaperioodil seadusega lubatud individuaalsest ülemmäärast oluliselt madalamal.

2027. aasta lõpu netovõlakoormuseks prognoositakse 6,09 miljonit eurot ehk 29,2% põhitegevuse tuludest. 2028. aastal suureneb netovõlakoormus seoses kavandatud 3,0 miljoni euro suuruse laenuga 7,69 miljoni euroni ehk 35,8%-ni põhitegevuse tuludest, mis on ühtlasi strateegia perioodi kõrgeim tase.

Alates 2029. aastast uusi laenukohustusi eelarvestrateegias kavandatud ei ole ning olemasolevaid kohustusi tasutakse vastavalt tagasimaksegraafikutele. Selle tulemusena väheneb netovõlakoormus järjepidevalt: 2029. aastal 6,13 miljoni euronini ehk 27,8%-ni ja 2030. aastal 4,25 miljoni euronini ehk 18,7%-ni.

Valla lubatud netovõlakoormuse individuaalne ülemmäär sõltub põhitegevuse tulemist ja põhitegevuse tulude mahust. Põhitegevuse tulemi paranemise tulemusena suureneb Põhja-Sakala valla individuaalne netovõlakoormuse ülemmäär 70%-lt 2027. aastal 83,3%-ni 2028. aastal ja 96,4%-ni 2029. aastal. Alates 2030. aastast ulatub individuaalne ülemmäär 100%-ni põhitegevuse tuludest. KOFS-i kohaselt võib netovõlakoormus ulatuda vähemalt 70%-ni põhitegevuse tuludest. Kui valla põhitegevuse tulemi võimaldab, kujuneb individuaalne ülemmäär kõrgemaks, kuid ei ületa 100% põhitegevuse tuludest.

Vaba netovõlakoormus väljendab vahet valla seadusega lubatud netovõlakoormuse ülemmäära ja tegeliku netovõlakoormuse vahel. Näitaja annab ülevaate sellest, kui palju oleks valla seadusest tuleneva piirmäära seisukohalt võimalik täiendavaid võlakohustusi võtta. 2027. aastal on vaba netovõlakoormuse maht 8,52 miljonit eurot. Vaatamata 2028. aastal kavandatud 3,0 miljoni euro suurusele uuele laenule suureneb vaba netovõlakoormus 10,19 miljoni euronini, kuna samal ajal paraneb valla põhitegevuse tulemi ja sellest tulenevalt suureneb ka individuaalne netovõlakoormuse ülemmäär.

Järgnevatel aastatel suureneb vaba netovõlakoormus kiiresti: 2029. aastal 15,16 miljoni euronini, 2030. aastal 18,42 miljoni euronini.

Seega ei kujuta strateegias kavandatud laenukohustused endast seadusest tuleneva netovõlakoormuse piirmäära saavutamise riski. Laenuvõime hindamisel arvestatakse valla tegelikku võimet teenindada võlakohustusi põhitegevuse tulemi arvelt.

10. Likviidsus

Valla likviidsuse juhtimise eesmärk on tagada piisavate rahaliste vahendite olemasolu igapäevaste kohustuste täitmiseks ning investeeringute ja muude väljaminekute õigeaegseks rahastamiseks.

2026. aasta lõpuks prognoositakse likviidsete varade suunamata jäägiks 578,6 tuhat eurot. 2027. aastal väheneb jääk 130,3 tuhande euronini ning 2028. aasta lõpuks 51,3 tuhande euronini. Likviidsete vahendite vähenemine on seotud eelkõige kavandatud investeeringute, olemasolevate laenukohustuste tagasimaksete ning valla omavahendite kasutamisega investeeringute rahastamiseks.

Kõige suurem surve likviidsusele langeb 2028. aastale, mil investeeringutega seotud väljaminekuteks on kavandatud 5,62 miljonit eurot. Investeeringute rahastamiseks on kavandatud 2,06 miljonit eurot sihtfinantseerimist ning 3,0 miljonit eurot uut laenu. Investeeringute tegelikul elluviimisel tuleb seetõttu pöörata erilist tähelepanu

investeeringutoetuste laekumise, laenuvahendite kasutuselevõtmise ning investeeringute väljamaksete ajalisele kooskõlale.

Alates 2029. aastast hakkab likviidsus paranema. 2029. aasta lõpuks prognoositakse likviidsete varade suunamata jäägiks 101,1 tuhat eurot ning 2030. aasta lõpuks 497,4 tuhat eurot. Likviidsuse paranemist toetavad põhitegevuse tulemi kasv, investeerimismahu vähenemine ning uute laenukohustuste puudumine pärast 2028. aastat.

Valla finantsjuhtimisel on eesmärk säilitada piisav likviidsus põhitegevuse katkematuks rahastamiseks ning vältida olukorda, kus investeeringute elluviimine põhjustab vajaduse kasutada lühiajalist finantseerimist igapäevase tegevuse rahastamiseks. Likviidsuse tegelikku seisu hinnatakse regulaarselt eelarve täitmise käigus ning vajaduse korral korrigeeritakse investeeringute ajakava ja finantseerimise korraldust.

11. Eelarve tulem

Eelarve tulem on 2027. aastal positiivne 894,5 tuhande euro ulatuses.

2028. aastal kujuneb suure investeerimismahu tõttu eelarve tulem negatiivseks 1,61 miljoni euro ulatuses. Puudujääk kaetakse eelkõige finantseerimistegevuse kaudu, sealhulgas 3 miljoni euro suuruse uue laenukohustuse võtmisega.

2029. aastal on eelarve tulem positiivne 1,56 miljonit eurot ning 2030. aastal 1,88 miljonit eurot. Positiivne eelarve tulem võimaldab järgnevatel aastatel vähendada võlakohustusi.

12. Finantsriskid ja jätkusuutlikkus

Eelarvestrateegia prognoosi kohaselt on Põhja-Sakala valla finantspositsioon strateegiaperioodil jätkusuutlik. Põhitegevuse tulem on kõigil aastatel positiivne ning suureneb 1,57 miljonilt eurolt 2027. aastal 3,03 miljoni euroni 2030. aastal.

Peamised finantsriskid on seotud tulude prognoosi realiseerumise, põhitegevuse kulude kasvu, investeeringute maksumuse, investeeringutoetuste saamise ja ajastuse ning intressimäärade muutumisega.

Oluliseks eelduseks on põhitegevuse kulude tagasihoidlik kasv. Kui tulude kasv kujuneb prognoositust väiksemaks või kulude kasv kiiremaks, väheneb põhitegevuse tulem ning sellega koos valla tegelik investeerimis- ja laenuteenindamise võimekus.

Täiendavat tähelepanu vajab likviidsus. Likviidsete varade kavandatud jääk on perioodil 2027–2029 suhteliselt madal, mistõttu tuleb suuremate investeeringute elluviimisel rahavoogusid ja finantseerimise ajastust hoolikalt juhtida.

Suurim investeerimis- ja finantseerimiskoormus langeb 2028. aastale, mil investeeringutega seotud väljaminekuid kavandatakse ligikaudu 5,62 miljonit eurot (sisaldab ka antavaid investeeringutoetusi) ning uue laenukohustusena 3,0 miljonit eurot. Samas jääb

netovõlakoormus 35,8% tasemele ning sellele järgneb aastatel 2029–2030 võlakohustuste kiire vähenemine.

Finantsriskide realiseerumisel vaadatakse esmajärjekorras üle investeeringute ajastus ja mittekohustuslikud kulud. Põhiteenuste jätkusuutlik rahastamine, piisava likviidsuse säilitamine ja olemasolevate finantskohustuste teenindamine on uute investeeringute tegemisest kõrgema prioriteediga.